

1991 NR 2
jrg. 14

''Kroniëck''

Oudheidkundige kring Doorst

1991 14e jaargang nr 2.

Bestuur:
Voorzitter : Mr C.G. Bieze-van Eek, Rijksstraatweg 103,
7391 MK Twello, tel. 05712-74859
Secretaris : L. Sevenster, Schadewijkpad 11.
7391 TJ Twello, tel. 05712-72037
Penningmeester : B. v/d Hoek, H.W. Iordensweg 47
7391 KD Twello, tel. 05712-71247
Leden : A.J. Bessels, Enkweg 9a Posterenk
Mr J.H. Hermsen, Rozenhoflaan 10 Zutphen
H.J. ten Hove, Tuinstraat 24 Voorst
J. Lubberts, Kon. Wilhelminastr 10 Terwolde
Redactieadres : J. Lubberts, Kon. Wilhelminastr 10
7396 AJ Terwolde, tel. 05717-1760

De contributie bedraagt Fl 25,- per persoon. Voor gehuwden of samenwonenden op hetzelfde postadres Fl 30,-.

Inhoud.

blz. 2. Lezing archeologie in 't algemeen.	A.J.Fransen
blz. 3. Verenigingsnieuws.	L. Sevenster
blz. 4. Een laat-romeinse haarnaald in Wilp.	J. Groenenberg
blz. 5. Nieuwe-uitgaven.	J. Lubberts
blz. 6. Ons fotoarchief.	L. Sevenster
blz. 7. Oude foto's spreken.	A. Hazelaar
blz. 8. Parijs avontuur van een Twellose bakker.	J.A. de Rui- ter
blz. 11. Uit de geschiedenis van de dorps- kerk te Twello (deel 17).	D. Lekker- kerker
blz. 14. Tuindorp Terwolde.	J. Lubberts
blz. 21. Onze verzameling boeken.	L. Sevenster
blz. 23. Everhardus Gezienus Huender 1828 - 1911.	J.L. Hart- gers

NIETS UIT DEZE UITGAVE MAG WORDEN OVERGENOMEN ZONDER TOE-
STEMMING VAN DE REDACTIECOMMISSIE.

LEZING "ARCHEOLOGIE IN HET ALGEMEEN".

Na de algemene ledenvergadering van de Oudheidkundige Kring Voorst op 21 maart jl. in het dorpshuis "De Pompe" te Wilp, werd om omstreeks 20.15 uur overgegaan tot het avondvullende programma, verzorgd door de heer H.H.J. Lubberding, archeoloog en projectleider van het Stads kernonderzoek in Deventer. In een boeiende lezing, toegelicht aan de hand van dia's, werden diverse aspecten belicht van het archeologisch bodemonderzoek, toegespitst op de IJsselstreek.

Archeologie is een term, afkomstig uit het Grieks. Bij deze vorm van bestudering van de oudheid denkt iedereen meteen aan opgravingen, maar archeologie bestaat uit meer dan alleen opgraven. Een boeiend aspect hierbij is vooral het reconstrueren van het leven van de mensen in vroeger tijden. Het is beslist niet zo dat men op de plekken, waar men iets in de bodem vermoedt, meteen begint te graven.

Noodgravingen vormen een uitzondering op deze regel. Dit doet zich voor, wanneer op een historische plaats, bijvoorbeeld in een oude stadskern, een bouwput voor een nieuwbouw moet worden

uitgegraven. Het is dan een unieke gelegenheid om iets meer van het verleden gewaar te worden. Doet men dit niet, dan vist men achter het net en is het door de daarna volgende nieuwbouw vele jaren niet meer mogelijk om op die plek te graven.

Een grondsporenonderzoek in het kader van een veldopname is een andere mogelijkheid tot archeologisch onderzoek. Grondsporen zijn verkleuringen die in de bodem aanwezig kunnen zijn tengevolge van menselijke activiteit in de grond op die plek. Zij kunnen veroorzaakt zijn doordat mensen bepaalde voorwerpen, zoals palen voor een boerderij of een omheining, aan de grond toevertrouwden.

Zo is het mogelijk op die manier pre-historische boerderijen te lokaliseren.

Dekzandruggen en rivierduinen in de IJsselstreek zijn voor de historie onderzoekers ook interessante onderzoeksgebieden.

Deze hogere delen waren in de pre-historie en in latere tijden het eerst (permanent) bewoond, als gevolg waarvan men op die plekken soms voorwerpen of overblijfselen terugvindt.

Zo heeft men bij de kerk in Voorst een pre-historische pijlpunt gevonden. Bij de oude dorpskerken van Wilp en Twello heeft men ook voorwerpen uit die tijd gevonden.

Opmerkelijke vondsten in deze streken zijn ook: een Romeinse munt in Teuge en een heiligbeen van een mammoet in het Bussloo gebied.

De laatste vondst werd tijdens de bijeenkomst getoond.

Historisch onderzoek in Deventer heeft bevestigd wat al bekend was, namelijk dat de koekstad een van de oudste steden van ons land is. Namen als Bergkwartier en Noorderbergkwartier duiden op stadsdelen die op aan de IJssel gelegen rivierduinen zijn gebouwd. De in de buurt van de historische Lebuinuskkerk op een rivierduin gelegen Polstraat is eveneens een plek van historische vondsten. Graven, woonsporen vanaf de 10e eeuw.

kades en steigerwerken van de oorspronkelijke IJsseloever doen vermoeden dat hier ook het oudste kerkje van Deventer, de voorloper van de huidige Lebuineskerk heeft gestaan. De Oudheidkundige Kring kan op een leerzame avond terugzien.

A.J. Fransen.

VERENIGING-NIEUWS

Op 3 mei 1991 had in het dorpshuis "De Arend" in Nijbroek een bijeenkomst plaats die georganiseerd was door de gemeentelijke monumentencommissie en de vereniging "Dorpsbelangen Nijbroek". Het eerste punt van de bijeenkomst was voor de Oudheidkundige Kring de belangrijkste, want toen bood onze voorzitter, mevr. Mr. C.G. Bieze het eerste exemplaar van het door onze vereniging uitgegeven boekje: "De Sluis in de Vloedijk te Nijbroek" aan aan de Watergraaf van het Waterschap Oost-Veluwe mevr. A. van Vliet-Kuiper. Het boekje is geschreven door onze redacteur, de heer J. Lubberts en het is het 1e boekje uit een serie die wij willen uitgeven in de komende jaren. Nu vast kondig ik u nr. 2 aan dat mogelijk dit jaar nog zal verschijnen. Het zal het leven beschrijven van een legendarische veearts, de heer Van Veen uit Twello.

De villa van de fam. Linthorst die zal worden afgebroken in 1991. (foto L. Sevenster)

Doordat onze vereniging steeds meer naamsbekendheid krijgt, ontvangen we materialen die zeer welkom zijn voor onze verzameling. Een drietal "wonderlijke" giften wil ik vermelden.

Dat zijn:

- I. Van de heer M. Nieuwenhuis uit Wilp een serie bonkaarten uit de oorlog en 2 nummers van het Veluwsch Dagblad van 3 en 5 mei 1945. Vergeeld/ maar zeer curieus, want wie heeft na 46 jaar nog deze oude kranten?
- II. Van de dames Heijenk uit Wilp een kleine verzameling oude brillen. Uniek is de houten brillekoker met het antieke brilletje erbij.
- III. Van de heer A.H.Th. aan de Stegge uit Wilp kregen wij de toestemming enkele waardevolle materialen te slopen uit de af te breken villa van de fam. Linthorst aan de Molen straat bij Duistervoorde.
De stichtingssteen van de villa werd er voorzichtig door ons uitgehakt, maar helaas kwam de leistenen plaat er in 3 delen uit. We zullen proberen hem te laten repareren door een steenhouwer. Verder haalden we een sier-element uit de gevel die aangebracht was boven de ramen.

Bij deze wil het Bestuur van de O.H.K. bovenstaande mensen van harte dank zeggen.

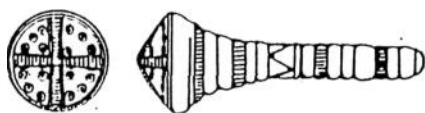
L. Sevenster.

EEN LAAT-ROMEINSE HAARNAALD IN WILP

Inleiding

Zoals waarschijnlijk wel bekend is, heeft het dorp Wilp al een zeer hoge ouderdom. Wilp wordt al rond 765 n. Chr. in geschreven bronnen genoemd. De Angelsaksische prediker Liawin, beter bekend als Lebuinus sticht dan in Wilp een kerkje. Van daaruit en later vanuit Deventer probeert hij de heidense Sakkers aan de oostzijde van de IJssel te bekeren tot het Christendom. Ook de naam Wilp (Huilpa, Wilpe) duidt op een hoge ouderdom. De uitgang -p(a) behoort tot de zgn. -apa namen, welke hun oorsprong hebben in de vroeg Germaanse tijd. 'Apa' duidt op de aanwezigheid van water.

Het feit dat Lebuinus een kerkje stichtte in Wilp maakt het aannemelijk dat Wilp in die tijd al een nederzetting van enige omvang was. Bewijzen in de vorm van archeologische vondsten zijn er niet veel. Er zijn voornamelijk losse vondsten bekend. Een daarvan wil ik hier beschrijven. Het betreft een fragment van een laat-romeinse bronzen haarnaald uit de 5e eeuw na Chr.

Afb.1) Fragment van de haarnaald gevonden aan de Binnenweg te Wilp.

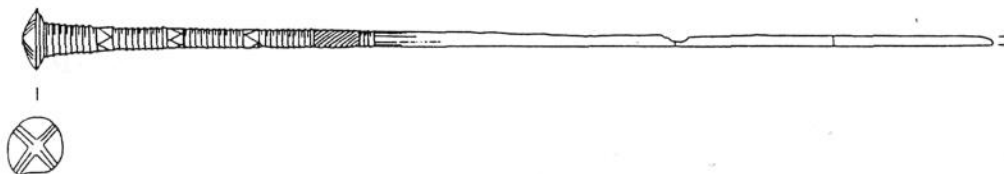
Tekening: ROB Amersfoort schaal 1 : 1

De naald werd in oktober 1990 aan de Binnenweg te Wilp gevonden met behulp van een metaaldetector. Behalve de haarnaald werden er geen andere vondsten uit de 5e eeuw gedaan.

Beschrijving van de haarnaald (zie afb. 1)

Helaas is de haarnaald niet compleet. Alleen het bovenste gedeelte met de kop is gevonden. De resterende lengt is ongeveer 3 1/2 cm. Oorspronkelijk is de haarnaald waarschijnlijk 20 - 25 cm. lang geweest (zie afb. 2).

De kop van de naald is ongeveer 1 cm. lang, heeft een diameter van 1,3 cm. en is dubbelconisch van vorm. De bovenkant van de kop is verdeeld in vier gelijke vlakjes. Deze zijn versierd met puntcirkels. Per vlakje zijn er drie cirkels aan

Afb. 2) Laat-romeinse haarnaald gevonden in Eisen bij Markelo in 1990. Lengte 23 cm. Tekening: J. Schotten.

de buitenrand en één meer in het midden gelegen. In totaal zijn er dus 16 puntcirkels als versiering aangebracht. De schacht van de naald bestaat uit ringen van ongelijke dikte die als het ware wat samengeperst zijn. Ongeveer een centimeter onder de kop zit een ring die bestaat uit driehoekige facetjes. De schacht heeft op het smalste deel een doorsnede van 0,4 cm.

Gebruik en verspreiding

Dat de naald als een haarnaald werd gebruik werd o.a. aan nemelijk tijdens een opgraving in Wijster. Daar werd in een vrouwengraf uit de late 4e of begin 5e eeuw een bronzen haarnaald bij het hoofd van een vrouw gevonden. Het wordt ook niet uitgesloten dat mannen deze naalden in het haar droegen. Zo zijn recentelijk in Gennep (Limburg) een groot aantal van dit soort haarnaalden gevonden in een 5e eeuwse nederzetting. Men gaat er vanuit dat dit een nederzetting was van de zgn. 'Foederati'. Dit waren frankische huurlingen in romeinse dienst. Mogelijk hoorde de haarnaald tot de 'hoofdbewapening' van deze troepen. Waar de haarnaalden gemaakt werden is niet bekend. Het verspreidingsgebied van dit soort haarnaalden loopt van de Seine in Frankrijk tot de monding van de Elbe in Duitsland.

Jan Groenenberg.

NIEUWE UITGAVEN

Allereerst wil ik noemen de eerste uitgave van de Oudheidkundige Kring. De Oudheidkundige Kring tracht tot een serie uitgaven te komen van geschiedenisboekjes de gemeente Voorst betreffend.

De eerste van de serie is: "De sluis in de Vloedijk te Nijbroek". Dit boekje, geschreven door de redacteur van onze "Kronijck", schetst de geschiedenis en restauratie van deze sluis. Het boekje is voorzien van een twaalfstal foto's plus kaarten en een aantal technische tekeningen.

Prijs voor leden Fl. 5, -. Niet leden Fl. 10, -.

Vervolgens heeft de voetbalvereniging Activia een jubileumuitgave van de Activaan uitgegeven. Dit naar aanleiding van haar 60-jarige bestaan. Een lezenswaardige uitgave met veel interessante gegevens over de voetbalvereniging Activia.

Vervolgens is verschenen het boekje "130 jaar openbaar Onderwijs in Teuge". Dit boekje behandelt de geschiedenis van de openbare lagere school te Teuge.

J. Lubberts.

ONS FOTO-ARCHIEF.

De puzzel van de dames bij de pomp op het dorpsplein te Wilp is opgelost.

Van 2 zijden kreeg ik de antwoorden en wel de volgende: van links naar rechts staan afgebeeld:

Heintje Hazelaar, Gretha Mannessen-Jonkman, Jo van Elst,

Nel of Neeltje Wassink en Anne of Anna van Laar.

De een noemt als datum 1940, de ander zegt omstreeks 1935.

Wie, wat, waar?

Ook deze keer kregen we weer een schitterende foto aangeboden, ditmaal van ons lid, de heer Rakhorst.

Er zijn zeer weinig gegevens van bekend. Opmerkelijk is de tekst onder de foto. Er staat: "G.J. van der Heijden, Amateur Photograaf".

Kunt u de puzzel oplossen? Wie staan er op, welke boerderij is het? Is het jaartal van de opname bekend?

L. Sevenster.

OUDE FOTO'S SPREKEN

Vanaf 1928 had Wilp een vast punt in het dorp waar men regelmatig de dorpsnieuwtjes kon horen. Dat was de KIOSK waar Jan Jansen de scepter zwaaide. In de kiosk verkocht hij rookwaren en snoep. Maar ook het voetbalnieuws ging van mond tot mond. De heer Jansen (in de volksmond Jan de Kios genoemd) overleed op 55-jarige leeftijd in 1949. Hij had tot ongeveer 1942 zijn negotie in de kiosk verkocht. Vanaf die tijd waren er onvol-

Kiosk "de Sport". L. de heer H. Kuipers, R. de heer Jan Jansen (coll. O.H.K.).

doende materialen meer voorradig. De kiosk stond op een zeer tactische plek, nl. op de hoek van de Molenallee en de Rijksstraatweg aan de kant van de winkel van Nijhof. Op de foto staat de heer Jansen aan de rechterzijde. Links van hem staat de heer H. Kuipers, die jarenlang een schoenreparatiezaak heeft gehad in Wilp. De heer Kuipers is lange tijd voorzitter geweest van de Sport Vereniging Wilp. Op 62-jarige leeftijd overleed hij in 1972. Onze foto geeft de situatie in 1930 weer toen de kiosk op zijn oude plek stond. Omstreeks 1935 is hij naar de overkant van de Rijksstraatweg verplaatst naast de schilderszaak van Bosheide.

A. Hazelaar.

PARIJS AVONTUUR VAN EEN TWEL- LOSE BAKKER .

Waar een hondebeet al niet toe kan leiden! Nu gaat het in onderstaand verhaal wel om een beet van een dolle hond, voor het slachtoffer niet ongevaarlijk. Dat slachtoffer was de 68-jarige bakker Willebrordus Schol uit Twello. Op 21 december 1906 werd hij aangevallen door een herders- of scharenslijpershond van onbekende herkomst, die vermoedelijk uit de richting van Apeldoorn naar Twello gekomen was. We weten dit zo nauwkeurig dankzij het Provinciaal Blad nr. 184 uit dat jaar.

Daarin wordt een bevel uitgevaardigd tot het muilkorven van alle honden (op de openbare weg) in een gebied zo groot als de Veluwe. Het was een van de maatregelen die naar aanleiding van het voorval genomen werd. De uit 1875 daterende Wet tot vaststelling van bepalingen bij het voorkomen van hondsdoelheid kende er echter nog meer. Zo werd het kadaver van de inmiddels afgemaakte hond voor nader onderzoek naar de Rijksveeartsenschool te Utrecht overgebracht. Schols jas, twee kisten en een baalzak werden getaxeerd, onteigend en verbrand. Andere voorwerpen waar de hond mee in aanraking was geweest moesten worden gereinigd en ontsmet. Naar het voorschrift van districtsveearts Veeren uit Zutphen werden ze afgeschrobd met kokend heet soda- en zeepwater en afgewassen met creolinwater.

De dag na het voorval had de burgemeester al opdracht gegeven dat alle honden gemuilkorfd moesten worden, maar dat was niet helemaal in de juiste vorm gebeurd. Daarom droeg de Commissaris der Koningin hem op het gebod nogmaals bekend te maken en dat gebeurde op 27 december door publikatie van de tekst van het al genoemde Provinciaal Blad nr. 184.

De naam van Louis Pasteur zal de meesten van ons niet onbekend zijn. Die bekendheid dankt hij vooral aan de door hem ontwikkelde methode om door verhitte een drank als bijvoorbeeld melk langer houdbaar te maken (pasteuriseren).

Hij was ook de ontdekker van het vaccin tegen hondsdoelheid (1881). In Parijs was hij lange tijd hoogleraar aan de Sorbonne. In 1888 stichtte hij daar het Instituut Pasteur.

Hier werd onderwijs gegeven in de bacteriologie, werden biologische onderzoekingen gedaan en vaccins bereid. Maar het meest tot de verbeelding sprak waarschijnlijk dat met hondsdoelheid besmette personen er behandeld konden worden.

Het bestaan van deze mogelijkheid was ook de centrale overheid in Den Haag, belast met de zorg voor de volksgezondheid, niet onbekend. "Komt het u noodzakelijk of wenschelijk voor", schrijft de minister van Binnenlandse Zaken al op 1 juli 1886 aan de Commissarissen der Koningin "dat de gebetene persoon zich onderwerpt aan de inenting te Parijs naar de methode van Prof. Pasteur, dan verzoek ik u te vergewissen of de lijder daartoe genegen is". En hij vervolgt met de mededeling dat iemand die wel behandeld wil worden maar een reis naar Parijs niet kan betalen om financiële steun bij het departement kan aankloppen.

In de zaak die ons bezighoudt adviseerde de Inspecteur van de Volksgezondheid tot een behandeling te Parijs. De kosten werden door het gemeentebestuur voorgeschooten. Schol kreeg een

bedrag van Fl. 200,— mee en natuurlijk de opdracht alle betalingsbewijzen te bewaren. Nu kon hij waarschijnlijk beter brood bakken dan Frans spreken en daarom kreeg hij Hendrik Oosterloo als begeleider toegewezen. Deze was als volontair werkzaam op de gemeentesecretarie te Twello en woonde in Deventer. Twello kende hij overigens ook al uit de tijd dat hij, vermoedelijk als hulponderwijzer, bij zijn tante Maria van Baaren, echtgenote van de Twellose hoofdonderwijzer Aaldert Jan Staverman, in huis was (van september 1892 tot augustus 1893). Waarschijnlijk kon hij zich door zijn opleiding in het Frans redelijk goed redden.

De Rijksstraatweg in Twello met rechts het huis waar bakker Schol gewoond heeft.

Links het huis Eben Haezer met de weg naar Terwolde.
(coll. A.W. Peet).

Na terugkomst in Twello bracht Oosterloo verslag uit over de reis naar Parijs en het verblijf aldaar. Aan de hand daarvan kunnen we de gebeurtenissen aardig op een rij zetten. Op 27 december 1906 vertrok het tweetal 's middags om half twee met de trein vanuit Twello (!) naar Amsterdam. Daar moesten ze drie uur wachten eer de trein naar Parijs vertrok. In Amsterdam werd eerst nog gedineerd en onderweg werden in Essen koffie en broodjes genuttigd. De volgende morgen vroeg, om half zeven, kwamen ze aan op het Gare du Nord in Parijs. Iemand van het spoorwegpersoneel wees hen de weg naar hun hotel, het Grand Hotel de Provence et du Nord aan de Boulevard de Vaugirard.

Na het ontbijt in de stationsrestaurantie begaven de reizigers zich met tram en rijtuig naar het instituut van Pasteur, waar ze om negen uur aankwamen. Daar werd de wond van Schol gewassen en opnieuw verbonden. Vervolgens werd hij tweemaal met het vaccin ingespoten.

's Middags tegen twee uur meldden ze zich bij de Nederlandse Kanselarij aan de Rue Boissiere. Van de gezant kreeg Schol "eenige nuttige wenken met het oog op zijn verblijf te Parijs"; ook zou deze zijn financiën beheren. Oosterloo vertrok vervolgens weer naar Nederland. Na afloop van de behandeling, die achttien dagen duurde, werd Schol door de zorgen van de gezant op de trein naar Nederland gezet.

Hoe het Schol in de paar weken van zijn verblijf te Parijs verder vergaan is weten we niet. Hij zal zich, zeker na het vertrek van Oosterloo, in die grote stad wel wat onwennig gevoeld hebben. Ook was er de onzekerheid over het succes van de behandeling die hij onderging. Maar die is uiteindelijk niet voor niets geweest: Willebrordus overleed op 28 april 1919 te Twello, 80 jaar oud. Zijn echtgenote, Harmina van Overbeek, die hem eind december 1906 naar dat verre Parijs zag vertrekken stierf in 1923 op Duistervoorde; zij werd 84 jaar.

Schol kwam in januari 1907 na een succesvolle behandeling te Parijs weer terug in Twello. Eind goed al goed, zou je denken. Maar voor de gemeente had dit muisje, og liever: deze hond nog een staart.

Begin juli 1907 krijgt de burgemeester de door hem bij het ministerie ingediende declaratie terug met enkele op- en aanmerkingen. Zo moet nog een door het instituut Pasteur af te geven verklaring overlegd worden waaruit de tijd van behandeling blijkt. Verder bestaat er onduidelijkheid over een bedrag van Fl. 75,- dat door Oosterloo aan de consul te Parijs is afgegeven. Ook ontbreekt er een gespecificeerde rekening van de hotelhouder. Tenslotte moet ook nog aangegeven worden welke bedragen ten laste van de dienst 1906 en welke ten laste van die van 1907 komen.

INSTITUT PASTEUR

25, RUE DUTOT

PARIS

Je certifie

que M^{onsieur} *Schol*

a subi du *28 Decembre 1906*

au *14 Janvier 1907*

le traitement contre la rage.

De door het instituut Pasteur afgegeven verklaring dat Schol van 28 december 1906 tot 14 januari 1907 de behandeling tegen hondsdoelheid (le traitement contre la rage) heeft ondergaan.

Paris, le *14 Janvier* 190*7*

D. Chailley

In december volgt het antwoord van de burgemeester aan de secretaris-generaal van het ministerie. Hij stuurt een door Schol ondertekende kwitantie mee voor het door hem ontvangen voorschot. Ook deelt hij mee dat hij zowel de consul als de hotelhouder te Parijs verzocht heeft een specificatie op te sturen, echter zonder resultaat. Wat de door Oosterloo afgegeven Fl. 75,- betreft: de afspraak was dat na terugkomst van Schol uit Parijs een opgave zou volgen van de uitgaven die daarvan gedaan waren. Verder heeft Schol Fl. 10,- zakgeld meegekregen "omdat het moeilijk aanging, dat de man die enkel 's morgens om 9.00 uur een ogenblik aan het instituut behoefde te komen en overigens geheel vrij en gezond was zich den ge-

heelen dag in z'n hotel zou moeten ophouden, zonder 't nodige geld te hebben zelfs voor de allernoodzakelijkste uitgaven". De brief is nog maar net verzonden als er bericht komt van de consul: hij stuurt een (gesplitste) nota van de hotelhouder en een verklaring van het instituut mee. De burgemeester heeft ze echter niet meer ingestuurd, althans ze zijn in het gemeentearchief van Voorst bewaard gebleven. Mede daardoor konden we het een en ander over deze geschiedenis aan de weet komen. De verdere afwikkeling van de financiële kant van de zaak blijft echter onduidelijk.

De burgemeester zal over de medewerking van Oosterloo wel tevreden zijn geweest; enkele weken na terugkomst uit Parijs, op 2 februari 1907 wordt hij door het college van burgemeester en wethouders benoemd tot tweede ambtenaar ter secretarie. In 1909 vertrekt hij naar Zaltbommel, ongetwijfeld met goede referenties!

J. de Ruiter.

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE DORPSKERK TE TWELLO (DEEL 17)

Acht jaar heeft van Keppel de gemeente gediend, waarvan de laatste vier jaar alleen in Twello. Op het laatst verlangde hij hier vandaan te gaan, maar zonder dat er duidelijke redenen voor waren. We lezen niet van conflicten met gemeentelieden of met collega's of met de overheid. In zo'n situatie kon het gebeuren dat, als er geen oplossing te vinden was, de classis een predikant naar een andere gemeente verplaatste. Daar was hier echter geen sprake van. Van Keppel verliet eenvoudig, toen hij de kans kreeg, zijn post, een vorm van desertie, die men in de kerk een predikant hoogst kwalijk nam.

Wat was er met hem aan de hand?

In het kerkelijk archief van Twello bevindt zich een processtuk, in ongeveer 1640 door een latere predikant (Willem Nagge jr) opgesteld. Daarin schrijft hij over het vertrek van zijn collega letterlijk: "sijnde zijn tractement gering ende de betalonge seer slecht, oock geen huis tot zijn woninge en hadde, verliet dese Pastorijs ". Wat was daarvan waar? Dat van de pastorie kan kloppen. Al eerder wees ik op de mogelijkheid, dat de van Keppels niet de Twellose pastorie, waarvan de wederopbouw stagneerde, bewoonde, maar een huis in Deventer bezaten. Dag in dag uit over de Yssel trekken voor zijn werk in de gemeente was wel een zware belasting. Wat zijn traktement betreft lezen we in de notulen van de classis d.d. 22 aug. 1600: "Gerhardus Keppelius beclaecht hem, dat hem een vicarie, welcke hij 7 jaeren gebruycket, van Junckers, Scholte ende kerckmeester genomen" is. Hij verzoekt nu de classis de heren gedeputeerden van de Veluwe aan te schrijven, opdat hij aan zijn geld zal komen. Het was wel een ingrijpend besluit van de jonkers (de adel, die in Twello woonde), de schout en de kerkmeesters om hun predikant de inkomsten van een vicarie, die hij 7 jaar genoten had, opeens niet meer uit te betalen. Wat er achter zat weten we niet. Ik heb wel een vermoeden, nl dat de heren in de gaten hadden gekregen, dat van Keppel in stilte bezig was zich van Twello los te maken, door in Deventer de betrekking van ziekenbezoeker of ziekentrouster te

aanvaardden. In de steden werden zulke functionarissen aangesteld om de predikanten bij hun bezoekwerk te ontlasten. Daar kwam bij, dat er veel gemeenteleden waren, die er een hekel aan hadden, dat hun dominee pestlijders bezocht. Het besmettingsgevaar was groot. Vandaar bezoekbroederes, door het stadsbestuur benoemd.

Kennelijk had de magistraat tegen van Keppel geen bezwaar. Zij kende hem, wilde wel van zijn dienst gebruik maken, maar dan niet van hem als predikant maar als gemeentelid-ziekenbroeder. De predikantentitel lieten ze dan ook achterwege. Zo probeerde van Keppel op eigen gelegenheid twee functies te verenigen, met behoud van tractement, de vicarieinkomsten inclusief. Zijn bedoeling was wel duidelijk. Hij hoopte, dat het bezoekbroederschap voor hem de opstap zou zijn tot het gasthuispredikantschap van Deventer. Daar heeft hij ook alle moeite voor gedaan, temeer daar hij begreep, dat Twello hem ging ontvalen.

Reeds in het najaar van 1599 richtte hij aan de Raad het verzoek "oft men hem nit solde mogen annemen ende gebruyken om to lehren in die gashuysen", maar dit werd afgewezen. Op 4 februari 1600 herhaalde hij het verzoek, maar met hetzelfde negatieve resultaat. Nu werd het voor hem wel moeilijk, vooral omdat Twello hem ging korten op zijn inkomsten. Een instantie nam het voor hem op, de kerkeraad van Deventer, waarin ook twee burgemeesters zitting hadden. Toen zeven maanden later vernomen werd, dat er in de Raad gesproken was over het instellen van een gasthuispredikantschap en dat in dit verband aan van Keppel gedacht werd, was de kerkeraad er snel bij via burgemeester Augustinus met kracht voor van Keppel te pleiten. Deze keer met succes. Op 18 september volgde zijn benoeming.

Een maand later stelde de kerkeraad Dominus Gerardus van Keppel (hier weer getooid met de predikantstitel) aan als bezoeker van zieken en andere "troosteloze" mensen in de gemeente, onder beding dat hij zondags in gasthuizen en kloosters de dienst des Woords zou waarnemen (d.i. zou preken). Deze aanstelling was mede mogelijk doordat de classis Overveluwe hem, ondanks zijn eigenmachtig vertrek uit Twello, het vereiste testimonium (getuigschrift) verstrekke.

Zijn dienstverband zou kertmis 1600 ingaan. Hij zou een tractement van Fl 250,- genieten plus vrij wonen in zijn tegenwoordig huis. Ook moest hij beloven nooit naar een gewone predikantsplaats in Deventer te zullen solliciteren, noch ook te streven naar vermeerdering van zijn tractement. Hij moest dus tevreden zijn met wat hij bereikt had. Neer zat er voor hem niet in.

Op 29 november gaf de kerkeraad hem voor zijn werk de volgende instructies. Hij moest elke zondag van half acht tot acht uur een preekdienst houden in de Gasthuiskapel en 's middags van half twaalf tot twaalf uur bij toerbeurt in een van de andere gasthuizen. Hij moest zijn predikatie met een gebed beginnen en eindigen. Het zingen van een psalm was er niet bij, kortom

een uiterst sobere dienst. Ook van doop en avondmaal was geen sprake. Het Heilige Geest Gasthuis, het werkterrein van van Keppel, stond op de hoek Kleine Overstraat - de Brink, ongeveer waar nu de Openbare Bibliotheek zich bevindt.

Met een zeker animo zal hij, na alle strubbelingen, aan zijn nieuwe functie, die hem weer bestaanszekerheid bood, begonnen zijn. Maar helaas, er kwamen al gauw weer moeilijkheden. In het gasthuis verbleven enkele kloosterlingen, paters en begijnen. Na de ontbinding van hun klooster of gemeenschap bij de "reformatie, had de stad hun een jaargeld aangeboden en een verblijf in het gasthuis zo lang zij wilden, onder voorwaarde echter, dat zij zich stil zouden houden en geen propaganda voor rooms geloof zouden maken. Ze hielden er zich echter niet aan, herhaaldelijk hinderden zij de diensten van van Keppel en beschimpten de mensen, die naar de kerk gingen. Op verzoek van de kerkeraad werden de lastposten door de provisoren (bestuurders van het huis) duchtig vermaand en bestraft.

Niet lang heeft van Keppel in Deventer gewerkt. Na twee jaar, in 1602, overleed hij. We zouden dit niet eens geweten hebben (het Deventer archief zwijgt er over) als ds Nagge in zijn bovengenoemd processtuk er geen melding van gemaakt had. Of hij slachtoffer geworden is van zijn beroep, besmet geraakt bij het bezoeken van een pestlijder, we weten het niet. Of zijn vrouw toen nog leefde en of hij kinderen had, we weten het evenmin. Wat we, de elf jaar van zijn predikantschap overziende, wel weten: deze man had weinig geluk.

D. Lekkerkerker.

Bronnen en literatuur.

Rijkarchief Arnhem. Archief Hof. Portefeuille 2343
(Geestelijke zaken) de nummers 220,
263, 282a, Archief Hof. Inv.K nr
2375. Memorie in zake verachting van
de Gereformeerde Godsdienst (1593).

Ned. archief voor Kerkgeschiedenis deel 10 bl. 26-34. Over het gebeurde te Apeldoorn in 1595.

Reitsma en van Veen: Acta van de Prov. Synoden deel IV Gelderland 1592-1601.

Handboek voor Pastorale Sociologie deel IV bl 306-371. Over de Veluwe.

Rijksarchief Arnhem. Acta Classis Overveluwe 1598-1601.

Archief Deventer. Acta Kerkeraad Herv. Gemeente Deventer 1600.

C.M. Hogenstijn: De Verenigde Gestichten bl 68. Over van Keppel als gasthuispredikant.

Over de getalsverhouding protestant - roomskatholiek in de eerste helft van de 17de eeuw: het artikel van H.L.Ph. Leeuwenberg in "De bruid in de schuit" deel II nr 9 (1985).

TUINDORP TERWOLDE.

Terwolde rond de eeuwwisseling.

Wanneer we een wandeling door het Terwolde van rond 1900 zouden maken, dan kwamen we een geheel ander dorp tegen dan heden ten dage.

Terwolde was een agrarisch gebied met goede cultuurgronden, die in gebruik waren voor zowel landbouw als vee- en fruitteelt. In dit gebied lagen overwegend grote boerderijen verspreid in het landschap, aangevuld met enkele kleine boerderijtjes. Terwolde had geen echt centrum. Rond de kerk lagen een paar kleine boerderijtjes en een grote. Verder een school met schoolmeestershuis, een dokterswoning, de pastorie, een drietal cafés en nog een paar huisjes. Winkels, op een enkele na ontbreken. Men kan rustig stellen: een kleine, overwegend agrarisch ingestelde woon- en leefgemeenschap.

Landbouwmechanisatie.

Eind vorige eeuw begon hier langzaam verandering in te komen. Oorzaak was de zich wijzigende bedrijfsvoering in de landbouw, deels door een toenemende mechanisatie, maar ook doordat de boeren hun melk naar een zuivelfabriek brachten voor verdere verwerking. De landbouw kreeg hierdoor een overschot aan arbeidskrachten. Deze mensen, die voorheen veelal op de grote boerderijen inwonend waren, zochten een baan in de industrie. Een ander aspect was dat de industrie, die in Terwolde en omgeving zich uitbreidde, personeel aantrok zowel uit de hier aanwezige landbouw als ook van elders. Niet alleen door de slechte naam die de landarbeid had, ook de hogere lonen in de industrie trok de mensen ook. De arbeiders kwamen hoofdzakelijk uit plaatsen, van wat men hier noemt de zanrand van de Veluwe, zoals Vaassen, Epe, Heerde en deels ook Oene en Welsum.

De Terwoldse industrie.

De belangrijkste industrie van Terwolde was de (inmiddels verdwenen) steenfabricage. Men had hier klei in voldoende mate en zo ontstonden er twee steenfabrieken in de uiterwaarden van Terwolde. De ene was de in 1854 opgerichte "Scherpenhof", nu een recreatie-centrum en de andere de "Vooruitgang", opgericht rond 1885, waarin nu enkele kleine industrieën zijn gevestigd. In 1893 werd de eerste zuivelfabriek opgericht door de heer W.J. Lugard, de "Emsternate". Na de zuivelfabriek werd hierin een vleesverwerkend bedrijf gevestigd en vervolgens een verffabriek de "Hekla".

In 1912 werd de coöperatieve zuivelfabriek "de Boerenstand" opgericht, waarin thans een winkelcentrum gevestigd is. Voor het overige waren er in Terwolde rond de jaarwisseling geen industriële bedrijven gevestigd.

Bevolkingsgroei.

Het verschijnsel deed zich voor dat de mensen werkzaam in de industrie, zich vestigden in het centrum van het dorp. Zij zochten, voorzover zij niet dagelijks heen en weer naar het werk liepen of fietsten, huisvesting in de bestaande woningen. Deze woningen, de dorpsboerderijtjes met omliggende grond, versnipperden langzamerhand, verloren hun functie als boerderij en verpauperden meer en meer. Meerdere gezinnen waren in

zo'n boerderijtje gehuisvest. Zo ook de grote boerderij het "Everwijn", die op deze wijze uit het centrum verdwenen is. De naam Everwijnstraat herinnert ons nu nog aan deze boerderij. Relatief gezien was het een opeenhoping van mensen in het centrum van Terwolde. Merendeels grote gezinnen in een kleine woonruimte. Heel voorzichtig mag men hier spreken van een overbevolking. Hier woonde een groep van mensen die met een zeer bescheiden inkomen moest rondkomen en die niet in staat was andere of betere woonvormen te bekostigen. De beter betaalden, leidinggevenden en van elders aangetrokken vakmensen, zoals machinisten en ander technisch personeel, hadden meestal een woning op het fabrieksterrein. Ook lieten zij vaak een particuliere woning bouwen aan de Wijkseweg, waar Baron van Hovel tot Westerfliet zijn bezittingen in kavels

Tuindorp 19&4 (coll. O.H.K.).

verkocht. Ook in het centrum gebeurde dit wel, waar zich tevens een vorm van middenstand ontwikkelde. In het centrum werd ook gebouwd op kavels van nu verdwenen boerderijen.

De eerste niet particuliere woningbouw.

De eerste instantie die zich in Terwolde bezighield met woningbouw was de kerk. In 1850 liet de diaconie een aantal woningen bouwen aan de Everwijnstraat, hoek Kolkweg. De reden was o.a. om zo te kunnen besparen op de kamerhuur van de op haar zorg aangewezen personen. Op het zogenaamde "Lage Kampje" werd voor 2500 gld een complex van zes vertrekken gebouwd, met voor ieder vertrek een appelboom.

Later werd door de diaconie nog een aantal van vier woningen gebouwd aan de Twelloseweg tegenover de vroegere melkfabriek. In 1915 werden nog eens acht woningen gebouwd. Ditmaal door de directie van de Overijsselse steenfabrieken waartoe de steenfabriek de "Scherpenhof" behoorde. Deze werden gebouwd op het terrein van de inmiddels verdwenen boerderij de "Scherpenhof". Het duurde niet lang of hierin woonden tachtig personen plus een aantal Belgische vluchtelingen, die in verband met de eerste wereldoorlog hier naar toe waren gekomen. De heer Servatius, wonende op de Matanze, had ook een aantal woningen laten bouwen voor het personeel, dat bij hem in dienst was. Tot zover de particuliere woningbouw in Terwolde.

De woningbouwstichting.

De tot nu toe gebouwde woningen waren bij lange na niet voldoende voor de bestaande behoefte. Doch er komt verandering in, de overheid gaat zich er mee bemoeien door subsidies te verstekken voor de bouw van arbeiderswoningen. Er komt in 1901 een woningwet met vergaande voorschriften betreffende de bouw, zoals de afscheiding van slaappleatsen, de afmeting der vertrekken, trappen, enz. Tevens werd aandacht geschonken aan hygiëne, drinkwater, toevoer van licht en lucht en nog veel meer zaken waaraan het tot nu toe ontbrak. In de Gemeente Voorst wordt op initiatief van de heer J.F. Wegener een vergadering belegd in de namiddag van 11 november 1919. Hierbij waren aanwezig de heren D.W. de Weerd, H.J. Scholten, B. Denekamp, W. Willemsen, J.A. Pasman, G. Huisman, J. Blok, H.B. Scholten en D.H. Jansen.

De heer Wegener geeft als voorzitter tekst en uitleg van het doel van deze bijeenkomst, waarna besloten wordt om een woningbouwstichting op te richten. Deze stichting krijgt de naam "Woningbouwstichting gemeente Voorst". De stichting stelt zich ten doel "uitsluitend werkzaam te willen zijn in het belang van verbetering der volkshuisvesting". Zij stelt notulen op, die op 9 september 1920 koninklijk worden goedgekeurd. Zij laat zich uitgebreid voorlichten door de architect Posthuma uit Deventer, over het reilen en zeilen van een woningbouwvereniging.

Voortvarend van start.

De stichting gaat aan het werk, maar voor de woningen er staan wordt er nog veel gepraat, gerekend, getekend en waar nodig bijgestuurd. De eerste vraag die bij de stichting ter tafel komt is, of er ook middenstandswoningen gebouwd zullen worden. Gezien de financiële bezwaren hieraan verbonden, wordt besloten om zich alleen te bepalen tot het bouwen van woningen voor de arbeidende klasse. Men wil over de hele gemeente verspreid arbeiderswoningen bouwen, tachtig stuks, waarvan achttien in Terwolde.

Het moeten eenvoudige woningen worden, zonder overbodige franje zoals topgeveltjes, dakkapelletjes, enz., daar deze veel onderhoud vergen. Wel wordt ernaar gestreefd om een zo aange-naam mogelijk geheel te verkrijgen door de groepering van de woningen om een speelterrein of plantsoen en daardoor een intiem karakter te krijgen. Over de vraag hoeveel tuingrond er bij iedere woning gegeven moet worden zijn de meningen sterk verdeeld. Uiteindelijk wordt besloten om, zo mogelijk, bij iedere woning 100 are tuingrond te verschaffen, zodat een ieder een flinke moestuin heeft. Men streeft naar een huurwaarde

tussen een rijksdaalder en drie gulden. Aan de heer Postma wordt opdracht gegeven om een schets te maken. Tevens wordt er een commissie benoemd die de grondaankopen gaat regelen. Ook gaat men met de overheid overleg plegen voor subsidie.

Tuindorp 1923 (coll. O.H.K.).

Voortgang.

De grondaankoopcommissie gaat ook voortvarend van start en laat het oog vallen op een stuk grond achter de kerk, in het verleden behorende bij de boerderij "Everwijn". In de gemeenteraad wordt hier nog flink over gedelibereerd. Het raadslid van E. vindt het maar niks. Hij vindt het stuk land ongeschikt, men moet er geen kolonie van maken en wijst tevens op de nabijheid van de Achterknep, de tegenwoordige Everwijnstraat. De heer Wegener (ook raadslid) wijst op de noodzaak van een spoedige en gunstige beslissing. Meerdere raadsleden geven te kennen er mee in te stemmen, mede doordat de grond ook al niet te duur is. Tevens heeft men vertrouwen in de architect dat hij er geen kolonie van zal maken. Het raadslid van E. blijft tegen sputteren en antwoordt dat hij de mensen niet op een hoop wil hebben. Het voorstel tot aankoop wordt met dertien stemmen voor en twee tegen aangenomen. Het stuk grond ter grootte van 1.34 ha wordt aangekocht van de heer J.W. de Weerd voor een bedrag van 5750 gld. per ha. Ook wordt voor een bedrag van 400 gld. een stukje grond van de Nederlands Hervormde Gemeente gekocht.

De woningen.

Over de woningen, die gebouwd zullen worden, is natuurlijk ook veel vergaderd. Hoest er wel of geen kelder onder de woningen komen? Met kelder werd een woning 275 gld. duurder, 275 gld. duurder,

hetgeen resulteerde in een huurverhoging van 30 cent per week. Men wil ook dadelijk electriciteit aanleggen, maar de prijs hiervan (80 gld. per woning) vindt men wel wat aan de hoge kant. Besloten wordt om nog maar eens met de mensen van de "elektrische maatschappij" te praten. De inspecteur van de volksgezondheid vindt de huren aan de hoge kant en stelt voor om ook een paar zogenaamde veldarbeiderswoningen te plaatsen. Dit waren iets kleinere woningen, zonder schuur maar met een kleine deel en een geitestal. De geit gold nog steeds als melkkoe van de arbeider. Uiteindelijk

Tuindorp 1923 met op de voorgrond rechts een deel van de gracht (coll. O.H.K.).

werden drie types woningen gebouwd met kleine onderlinge verschillen, zoals iets meer of minder moestuin, al of niet een kelder, etc. In totaal werden twaalf van deze woningen gebouwd plus zes veldarbeiderswoningen. Het waren twee onder een kap woningen, met een privaat in huis, een put voor regenwater, een klein schuurtje en voor elke twee woningen een pomp. Gezien de toenmalige woonomstandigheden waren dit prachtige huizen. Men behoefde niet meer naar buiten om zijn behoefte te doen, geen walmende petroleumlamp meer en een pomp bij huis. Gescheiden slaapruimtes, geen bedompte bedsteden meer. De eerste bewoners waren dan ook zeer gelukkig met hun behuizing. De woningen werden gebouwd door de bouwmaatschappij v/h J. van Linschoten uit Deventer en het schilderwerk werd uitgevoerd door de gebroeders Veen uit Twello.

Huur.

Overall hangt een prijskaartje aan, zo ook hier. De bouwkosten bedroegen 6060 gld. per woning, een veldarbeiderswoning kostte 5054 gld. De woningbouwstichting komt tot de slotsom dat de huur minimaal 3,25 gld. per week moet bedragen en deelt dit in de raadsvergadering van 4 juni 1920 mee. Op een desbetreffende vraag deelt de voorzitter mee dat deze eventueel verhoogd kan worden, hetgeen geheel van het inkomen van de bewoner afhangt. Op vragen over de verhuur deelt de voorzitter mee, dat het een eerste taak van de stichting is om te zorgen dat de huurpenningen binnenkomen en geeft tevens de verzekering dat nauwlettend zal worden toegezien of de huurder werkelijk in staat is de huur te betalen. Bij een vorige vergadering was er ook als hevig geredetwist over deze 3,25 gld. aan huur. Hierbij werd zelfs de voorzitter verweten dat hij in deze stichting niet thuishoorde. De spreker begreep wel dat men geen woningen kon bouwen voor een huur van een of twee gulden. "Daarom komen wij op voor loonsverhoging", aldus de spreker. Een ander wijst op het grote bedrag dat de overheid moet betalen en dat hij niet eraan wenst mee te werken om mensen in die woningen te krijgen die meer verdienen dan spreker zelf. Uiteindelijk wordt de huur vastgesteld op 3,35 gld. per week voor de veldarbeiderswoningen en op 4,05 gld. voor de overige woningen. Hierop waren twee uitzonderingen. In de huizen nummer een en twee werden gehuisvest de commies en de rijksveldwachter. Zij hadden een veel hoger inkomen dan de arbeiders die in de overige woningen gehuisvest waren; hun salaris lag gemiddeld tussen de 15 en 25 gulden per week. De commies verdiende 41,79 gld. en een halve cent en de veldwachter 31,59 en een halve cent per week en zij moesten respectievelijk 5,20 en 4,35 gld aan huur betalen.

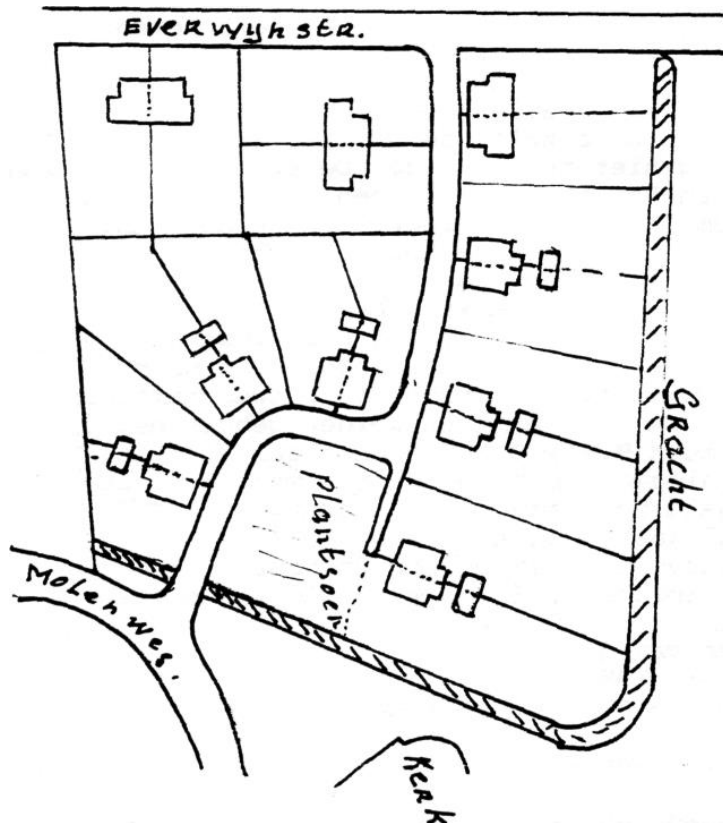
Realisatie.

De woningen werden voor een gedeelte rond een plantsoentje gegroepeerd en de overige daarbij aansluitend, het geheel een vierkant vormend. Dit geheel werd aan twee zijden afgesloten door een gracht, aan de noord-oostzijde door de Achterknep (de huidige Everwijnstraat) en aan de noord-westzijde door moestuintjes. De huizen werden aan de wegzijde afgesloten met doornenhagen, evenals het plantsoentje. Kweker G. Kamphuis uit Terwolde heeft in totaal voor 415,65 gld aan beplanting geleverd, waarvan 458 meter heg a 45 cent per meter en arbeidsloon 12,95 gld. Zo ontstond als het ware een geheel. Mede vanwege het sociale gegeven dat destijds de arbeidende klasse nogal op zichzelf aangewezen was groeide er een grote saamhorigheid. Zo onderhield men gezamenlijk het plantsoentje. Het werd een herkenbare en hechte gemeenschap, die de huidige woningbouwstichting nog parten speelde bij de totale vernieuwing. Dit wijkje kreeg de naam "Het Nieuwe Dorp" maar veranderde al gauw in "Het Rode Dorp" of zoals het nu nog heet "Tuindorp".

Afbraak en nieuwbouw.

Het Tuindorp is niet helemaal een eigen leven gaan leiden. Door de nieuwbouwwijk ten zuiden van het Tuindorp en een reconstructie van de Molenweg, werd het deel van het Tuindorp dat rond het plantsoentje gelegen was, een geheel met de kerk en de directe omgeving daarvan. Dit gedeelte van het Tuindorp

zou men beeldbepalend kunnen noemen voor het centrum van Terwolde. De bevolking kwam dan ook heftig in verzet toen men vernam dat de huidige woningbouwstichting het Tuindorp wilde afbreken. Met de bouw van acht bejaardenwoningen en vier een-gezinswoningen op het achterste deel van het voormalige Tuindorp had men geen probleem, maar met het afbreken van het historisch waardevolle gedeelte bij de kerk had men grote moeite. De gemeente was ook geen voorstander van afbraak in verband met het verlies van goedkope huurwoningen. De saamhori-

Situatieschets
oude Tuindorp.

ge bewoners en oud-bewoners van Tuindorp, gesteund door de overige inwoners van Terwolde gingen zich onder leiding van "Plaatselijk Belang Terwolde" hiertegen heftig verzetten. "Plaatselijk Belang Terwolde" kwam zelfs met plannen voor een geheel nieuw centrum voor Terwolde. Uiteindelijk heeft dit geresulteerd in een ontwerp van de woningbouwstichting "Goed Wonen" waarin alle partijen zich konden vinden. Zo krijgt Terwolde een nieuw "Tuindorp" dat met de kerk als centraal punt een nieuw hart in het dorp is.

Het zal dan ook gezien het ontwerp van de nieuw te bouwen woningen een karakteristiek en herkenbaar deel van Terwolde gaan uitmaken.

J. Lubberts.

Bronnen:

Oude bewoners

Tuindorp. Archief

"Goed Wonen". Archief

Gemeente Voorst.

ONZE VERZAMELING BOEKEN.

Het artikel over de start van onze verzameling boeken, brochures, etc., heeft een enorm effect gehad sedert de vorige Kronijck van december 1990.

Onderstaand geef ik de stand van zaken tot 1 juni 1991.

27. Help de Wilpermolen in de steiger, 1990.
28. De Lathmer, IVN-uitgave, 1988.
29. Jubileum festival, Fanfarecorps Voorst, 1990.
30. Volksfeest Voorst, 1990.
31. Deventer Jaarboek, 1988.
32. Deventer Jaarboek, 1990.
33. Preventie Almanak, Rijkspolitie Voorst, 1990.
34. Door Eigen Kracht, Revue, 40 jaar Coop Zuivelfabriek te Wilp, 1937.
35. Het Holthuis, verkoopcatalogus, 1990.
36. Open Monumentendag, 8 sept 1990, V.V.V. Voorst.
37. 48 th Highlanders of Canada, War diary, 1982.
38. Twello Centrum Special, 1990, Promotiekrant.
39. Klompenweek Twello, 1990, Promotiekrant.
40. De Lollebroekse krant, 1989, Feestkrant Wilp.
41. Idem van 1991, Carnavalskrant Wilp.
42. Nieuws uut de laene, 1990, Sportfeestenkrant sportver. Voorwaarts.
43. Sportschool Tijssen B.V., Twello, 1990.
Open-dag-krant nieuwe sportschool.
44. Sportver. Vlugheid en Kracht, 1990, Twello.
Jubileumkrant 65 jaar V en K.
45. 80 jaar Gem. Zangver. "Eendracht", Terwolde 1980.
46. De sluis in de Vloeddijk, Nijbroek, 1989, H. Bultman.
47. 25 jaar Sportver. Terwolde, 1948.
Jubileum uitgave van de Treffer.
48. Deventer Jaarboek, 1989.
49. Jubileum uitgave Voetbal Ver. Voorst, 50 jaar, 1990.
50. Opening Fiets-voetveer Gorssel-Wilp, 1989.
51. De Sluis in de Vloeddijk te Nijbroek, 1991, J. Lubberts.

De volgende nummers werden aangekocht:

52. 130 jaar Openbaar Onderwijs in Teuge, 1991.
53. Voorst, een dorp maar meer nog een gemeente, 1988.
54. Mijn leven in en rond de boerderij "De Lange Kamp",
J. Elfrink, Voorst, 1991.
55. De inval, bezetting en bevrijding van Voorst en omgeving
van 1940-1945.

De volgende werken werden ons geschonken:

56. Cruysvoorde, het landgoed te Twello, J. Vredenberg, 1978,
gift mevrouw Garretsen-Berends.
57. Deventer, een Hanzestad, C.M. Hogenstijn, 1989, van de
schrijver.
58. De historie van de Wilpermolen, Mr J.H. Hermsen, 1968,
van de schrijver.
59. Het Platteland in het Goud, W. Bomhof, 1950, (Brandverzek.
Mij.) Gift van W.H. Huisman, Voorst.
Gift van J. Lubberts, Terwolde de nrs 60, 61, 62, 63.
60. Grepen uit de Levensgeschiedenis van de Muziekver. "Ons
Genoegen", Terwolde, op rijm, door Ten Bosch, 1934.

-
61. Volksfeesten, Terwolde, 1990.
 62. De Toekomst is begonnen, 1913-1988, 75 jaar Jong Gelre.
 63. Hoog water, IJssel neemt bezit van uiterwaarden, Jelle Vaartjes, 1988.
Gift van L. Sevenster, Twello, nrs 64 t/m 77.
 64. Het Huis De Voorst, Jhr. H.W.M. van der Wijck e.a., 1963.
 65. Graven naar het Verleden, G. van der Heide, 1972, Teleac.
 66. Kunstgeschiedenis der Nederlanden, Middeleeuwen I, 1963, uitg. Phoenix.
 67. Idem, Middeleeuwen II, 1963.
 68. Nederlands Openluchtmuseum, gids, 1972.
 69. Wat is Antiek I, Petra Clarijs, (Van Dishoeck).
 70. Idem, deel II, 1973.
 71. Oude Luister in het Kerspel, A.J. Menzema en Jhr. A.J. Gevers, 1980 (tentoonst. Zwolse havezathen).
 72. Uit de geschiedenis van Apeldoorn, Dr. A.A. Alberts, 1973.
 73. Zwarte kunst in de Bishopstraat, Dr. A.C.F. Koch, 1977. (Deventer 15 eeuwse boekdrukkers).
 74. Schatkamer van Gelderse Oudheden, 1989 (Gids Museum Kam. Nijmegen).
 75. Prehistorie en Vroegste Geschiedenis van ons land, (Gids Rijksmuseum van Oudheden, Leiden), 1969.
 76. Momumenten in Apeldoorn, 1975 (uitg. gemeente Apeldoorn).
 77. De Kilometer kampioen, A.D. Hildebrand, 1954 (Boek met losse plaatjes van de Nederl. Spoorwegen).
Gift van J. Harenberg, Zutphen, nrs 78 t/m 81.
 78. De Verenigde Nederlanden in Caert gebracht, 1991, (tentoonst gids over kaarten, Stedelijk Museum, Zutphen).
 79. Momument, Klein en Groot, 1975. Provinciaal Comité M. 75 Gelderland.
 80. De Proosdij te Zutphen, M.M. Doornink-Hoogenraad, 1975.
 81. Festina Lente, Aldus Manutius, door Ine Soepnel, 1986. Een Venetiaans drukker rond 1600.
 82. De Invloed van de Vleesindustrie op de Ruimtelijke Ontwikkeling van Twello, Annelieke Laninga, 1991. Scriptie aandr. Atheneum, Apeldoorn. Gift van de schrijver, Twello.
 83. Teuge en de invloed van het vliegveld op de Ruimtelijke Ontwikkeling van Teuge, Erik de Ruiter, 1991. Scriptie aandr. Atheneum, Apeldoorn, Gift van de schrijver.

De volgende nrs. 84, 85, 86, 87, als gift van J.J. Speelziek, Teuge:

84. Volksverhalen uit Gelderland, G.J. Kroesenbrink, 1979.
85. 1984, Teuge, de Parel van Gelderland, uitgave van Algemeen Belang Teuge.
86. Apeldoorn Vrij, 17 april 1945, Kim Beattie, 1980.
87. 1934-1984, 50 Vervlogen Jaren, 1984.
Uitgave 50 jaar Vliegclub Teuge.
88. In de Gezonde Apotheek, Ds. H.J. de Groot, 1943. Verhalenroman van de Voorster dominee De Groot.
Gift van J. Sier, Twello.

De familie L. Hazelaar uit Wilp schonk ons nr 89 en 90:

89. Jubileum nummer 25 jarig bestaan Voetbalvereniging "Activia" van de Steenenkamer, 1956.
-

-
90. Revue "Duwen en Trekken", G.J. Groenouwe, 1938, t.g.v. 5 jarig bestaan Accordeonver. "Advendo" te Wilp.
 91. Activiaan, 1991, Jubileumuitgave 60-jarig bestaan Voetbalver. Activia van de Steenenkamer. Gift van mevrouw Bieze-van Eek, Twello.

Mevrouw Schutte-Geurtsen, Twello, stuurde ons nr 92 en 93:

92. Duistervoorde, 1890-1974. Reunieboekje van de Zusters van de Congregatie van Schijndel.
93. Jubileum, 1947-1987, t.g.v. het 40-jarig bestaan van de Katholieke Plattelandsvrouwen Organisatie, afd. Twello-Duistervoorde, 1987.

Van J. Groenenberg, Olst kregen wij de nrs 94 en 95:

94. Register op de Leenaktenboeken van het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen, Mr J.J.S. Baron Sloet en Dr J. S. van Veen, 1917 (alleen het betreffende over de gemeente Voorst).
95. Stichtsche, Gaasbeekse en Overijsselsche Leenen gelegen in Gelderland, Mr. W.A. Beelaerts van Blokland, 1907 (alleen gemeente Voorst).

Bij deze wil de boeken-commissie alle gevers en geefsters van harte dank zeggen voor hun schenkingen. Zoals u uit de titels kunt opmaken zijn er zeer veel uitgaven bij die in geen enkele bibliotheek voorhanden zijn en daarom bewaren wij ze. De voorjaars-schoonmaak is voorbij, die van de zomer staat al weer voor de deur. Daarom roepen wij u op uw overvloedige historische uitgaven aan onze boekenverzameling te schenken via de secretaris.

L. Sevenster, Twello.

EVERHARDUS GEZIENUS HUENDER 1828 - 1911.

In zijn persoonlijke aantekeningen vertelt hij: "op 12 januari 1828 werd ik geboren te Nijbroek, gemeente Voorst, als tweede zoon van Rutger Hendrik Huender.

Mijn vader was predikant te Nijbroek en geb. 7 oktober 1796.

Mijn moeder was Bertha Catherina Aleida Margeretha Aalbers, geb. 17 december 180-5.

Dominee Huender stond er 47 jaar en hem werden twaalf kinderen geboren. Zijn vader was predikant geweest in Holten en Wijn-gaarden en tenslotte een reeks van jaren in Silvolde. We denken aan het kleine dorpje in de lage landen tussen de IJsselboorden en de hoge heuvelachtige Veluwe, die daar blauwt in de verte.

De oudste huizen zijn er nog vloedvrij gebouwd, zodat ze bij hoge wintervloeden, als eilandjes uit de blanke zee opstaken.

In 1339 is de kapel vergroot tot kerk met toren; die tweede bouw is nog te onderscheiden aan de tegenwoordige Hervormde kerk, het middelpunt van het vriendelijke dorpje. Rondom een aantal nette huizen, een pastorie met fraaie tuin aan de voorzijde der kerk. Verder de school met het meesters-huis erachter.

In de omtrek is het dunbevolkte weideland, een heerlijke grazige vlakte met het mooie roodbonte IJsselveen en de eeuwig ruisende popelrijen langs de zacht vlietende weteningen en

tochten. Daar was dominee R.H. Huender in 1824 predikant geworden als opvolger van Ds Exalto Dalmaras.

Het grootste gedeelte van zijn inkomen bestond uit de opbrengst van 28 bunders (28 HA) tiendvrij pastorieland. Een gedeelte daarvan was verpacht, maar een ander gedeelte bebouwde hij zelf, omdat dit voordeliger was.

Zo hield hij twee of drie melkkoeien, een paar eenjarigen en een paar kalveren, alsmede een paard. Ook mestte hij jaarlijks een paar varkens en had in compagnie met een boer nog zo'n beetje uitweiderij.

Zo groeiden de kinderen op in de vrije natuur, te midden van het rijke leerzame boerenbedrijf alwaar de kleine jongens leerden om met paarden om te gaan.

De naaste buurman was een groot bijenhouder en daar zag de jonge Everhardus Gezienus de behandeling en het wonderbare leven der kleine, nijvere diertjes.

Daar is in zo'n bijenstal een wonderbare poëzie, welke diepe indruk maakt op het kinderlijk gemoed en levenslang herinneringen met fijn aroma achterlaat.

En dan 's winters, als de lage groenlanden blank stonden en de vorst de wijde wateren met ijs had bevloerd, dan kon men schaatsenrijden, uren, uren ver naar onbekende dorpen en gehuchten, over de wetering tot Hattem toe.

Eenmaal was hij op vrij diep water door het ijs gezakt, maar werd gelukkig door andere schaatsenrijders weer op het droge geholpen.

Dat zijn van die jeugdavonturen, welke men in later jaren met plezier vertelt.

Maar hij ging ook naar school en voor domineeskinderen was het leren nog van veel meer belang dan voor de boerenkindertjes, want zij moesten de wereld in, terwijl de anderen, die bij vee- en akkerbouw bleven, niet zoveel kennis nodig hadden.

Hij vertelt van zijn schooljaren bij meester Heribert Frederik van Dragt: "Er werd lezen, schrijven en rekenen onderwezen, alsmede enige kennis van taal, vaderlandse geschiedenis en zingen bijgebracht. Des winters bevatte de school van 120 tot 150 leerlingen in een lokaal, dat veel te klein was voor zoveel personen.

Ieder had daarbij zijn eigen stille werkzaamheden, zodat de onderwijzer zich moest bezighouden met het nazien der schriften, het horen naar het opzeggen der leeslessen en het nakijken der rekensommen.

In zulk een school was voortdurend een leven van belang door praten, half overluid lezen, stommelen met de klompen en andere buitensporigheden¹¹.

Een jongere broer, Gerard Huender (geb. 1836), die jarenlang hoofd der school was in zijn geboortedorp, heeft op een onderwijzersvergadering een aardige lezing gehouden, getiteld: "herinnering uit mijn schooljaren".

Daarin vertelde hij ook van die meester H.F. van Dragt en noemt hem een nutti, een veelzijdig man. Een mooie getuigenis van iemand ie het weten kan. Ook omdat ze zulke aardige kijkjes geeft op die oude tijd, vertellen we een en ander uit die lezing.

Wordt vervolgd.

J.L. Hartgers.